

Nr 282.

Godkänd av första kammaren den 7 juni 1932.

Godkänd av andra kammaren den 7 juni 1932.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckt motion om ändrad ordning för de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel.

(Statsutskottets utlåtande nr 102.)

Till Konungen.

I en inom riksdagen väckt motion (I: 233) har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte föranstalta en allsidig utredning rörande frågan om de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel i syfte att åvägabringa en enkel, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning än den nu härutinnan gällande.

Till stöd för det i motionen framförda yrkandet har anförts följande:

När 1874 års riksdag medgav, att understöd av statsmedel finge utgå till enskilda flickskolor, skedde detta under fastslående av den grundsatsen, att varje skola skulle kunna erhålla anslag till visst maximibelopp, av riksdagen då bestämt till 3,000 kronor. För understöd uppställdes emellertid vissa villkor, bland andra avseende terminsavgifternas storlek samt bidragsplikt från vederbörande kommun. Det för ändamålet disponibla anslagsbeloppet höjdes sedermera vid olika tillfällen, liksom också understödsvillkoren modifierades. Enligt beslut av 1896 års riksdag höjdes anslaget till 200,000 kronor, ehuru maximibidraget fortfarande skulle utgöra 3,000 kronor för varje skola. Samtidigt fastslogs, att vederbörande kommun eller enskilda skulle bidra med ett belopp motsvarande minst statens bidrag. Av särskilt intresse är jämväl, att från riksdagens sida uttalades, att statsbidragets storlek borde bli i någon mån beroende av läroanstaltens lärjungeantal och utgå med högst 30 kronor för varje lärjunge i klasser över de förberedande. På grund av beslut av 1902 års riksdag ökades maximiunderstödet till 4,500 kronor för varje skola och 45 kronor för lärjunge. Tillika upp-

ställdes ytterligare villkor beträffande bland andra lärarinnornas tjänstgörings-skyldighet.

Vid den senaste generella regleringen av privatläroverkens anslagsförhållanden, genomförd på grund av beslut av 1909 års riksdag, fastställdes statsbidraget till visst högsta belopp för varje skola, beräknat efter lägsta grundlön för erforderligt antal lärarinnor, till 5,400 kronor, respektive 6,200 kronor, allteftersom skolan hade fyra eller fem klasser över den egentliga folkskolans stadium. Därjämte skulle utgå vissa lönetillägg till lärarinnor. Sedermera hava emellertid genom beviljande av avsevärda belopp till tillfälligt löneförbättring och dyrtidstillägg anslagsförhållandena i hög grad komplicerats, och samtidigt har grundanslaget kommit att utgöra endast en relativt mindre betydande del av det skolorna tillkommande statsunderstödet. Principiellt enahanda är förhållandet beträffande de övriga grupperna av privatläroverk, enskilda mellanskolor samt högre goss- och samskolor.

Belysande är i sistnämnda avseende, att för budgetåret 1932/1933 förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring åt lärare vid privatläroverk ensamt utgör i det närmaste dubbla summan av reservationsanslaget till privatläroverken och förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Därutöver komma dyrtidstillägg till icke närmare bestämbar belopp.

Under dessa omständigheter lär ingen vilja eller kunna bestrida, att både överblicken över och kontrollen av statsmedlens användning till ifrågavarande ändamål är allt annat än tillfredsställande. Riksdagen och Kungl. Maj:t hava visserligen lämnat i åtskilliga hänseenden mycket detaljerade föreskrifter i kontrollsyfte. För skolorna erbjuder det betydande svårigheter att i alla delar efterkomma dessa, liksom myndigheterna, såväl de pedagogiska som de reviderande, i kontrollen hava fått sig mycket omfattande och tidskrävande arbetsuppgifter pålagda. Otvivelaktigt gäller också, att statsverket årligen nödgas utgiva icke obetydande belopp på grund av omöjligheten att fullständigt kontrollera anslagsdispositionen.

Till belysning av denna sistnämnda synpunkt, vilken i nuvarande depressionstid torde bära tillmätas större vikt än eljest, anser jag mig bära erinra om två fall, vilka genom rena tillfälligheter kommit till min kännedom och sålunda kunna anföras såsom godtyckligt utvalda stickprov. En flickskola, som av riksdagen genom upprepade uttalanden ställts under avveckling, har innevarande läsår upprättat en ny första klass med allenast 3 lärjungar. För dessas undervisning kräves i det närmaste en lärarekraft, som av statsmedel åtnjuter tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till ett årligt belopp överstigande 2,000 kronor. Såvitt jag kan förstå, rör det sig här *i sak* om ett uppenbart missbruk av rätten till statsunderstöd. Huruvida så är fallet även ur *formell* synpunkt, undandrager sig mitt säkra bedömande med hänsyn till förefintliga bestämmelsers svåröverskådlighet. I det andra fallet torde enligt min mening med visshet kunna sägas, att förfarandet varken sakligt eller formellt låter sig bringas i överensstämmelse med gällande bestämmelser. En numera nedlagd enskild mellanskola, vilken författningens enligt omfattade 4 klasser, har ansett sig oförhindrad att rekvirera och jämväl uppburit tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg icke blott för lärarna i de klasser, av vilka skolan består, *utan också för tre av de 6 förberedande klasser*, motsvarande folkskolestadiet, vilka i strid med grunderna för understödet befunno sig i samorganisation med mellanskolan. Skolan har med andra ord förfarit fullständigt som om den åtnjöt understöd såsom privat flickskola. Jag har övertygat mig om, att detta missför-

hållande bestått under budgetåret 1929/1930, men har anledning antaga, att samma ordning tillämpats under flera föregående och ett efterföljande budgetår. Efter en approximativ uppskattning torde under det nämnda budgetåret 8,000 å 10,000 kronor hava uppburits i statsunderstöd utan stöd i gällande författning. Har saken fortgått under en följd av år, rör det sig sålunda om ganska betydande belopp.

Medan man sålunda nödgas konstatera, att nu gällande bestämmelser för privatläroverkens understödjande ur statens synpunkt äro allt annat än tillfredsställande, föreligger berättigad anledning att påtala den njugghet, som visats de av vederbörande kommuner upprätthållna kommunala gymnasier. Till dessa senare utgår statsbidraget med ett fixerat, förhållandevis lågt belopp utan några tilläggsanslag. Kontrasten blir särskilt iögonenfallande, om bidragen till de kommunala gymnasier jämföras med de statsunderstöd, som utgå till vissa läroanstalter inom gruppen högre goss- och samskolor.

För var och en, som närmare känner hithörande förhållanden, framstår det under dessa omständigheter som en angelägenhet av stor vikt, att en annan och bättre ordning såväl i det ena som i det andra avseendet snarast kommer till stånd. Beträffande de kommunala gymnasier har också föredragande departementschefen ställt i utsikt en förnyad omprövning.

I syfte att skapa förutsättningar för en omläggning kräves givetvis en närmare utredning, som klarlägger de allmänna grunder, efter vilka läroanstalterna i fråga fortsättningsvis böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. Härvid kunna olika utvägar komma under överbäggande. Uppenbarligen låter det tänka sig, att med tillämpning av de grundsatser, som voro bestämmande vid 1909 års reglering, bidragen för klass omräknas enligt gällande lönesatser för lärarepersonalen. Då såmedelst löneförbättring och dyrtidstillägg skulle bortfalla, skulle kraven på reda och enkelhet i viss mån tillgodoses samt kontrollen underlättas. Men fråga är, om icke tungt välgående skäl föreligga att i princip söka anknytning till det ovan antydda system, som dessförinnan tillämpades och sålunda fastställa *bidragsbeloppet i relation till skolans lärjungantal*. Denna grundsats har i vårt land under en lång följd av år ägt tillämpning beträffande en annan gren av undervisningsväsendet, dövstumskolorna. Och i åtminstone ett av våra grannländer torde samma ordning i huvudsak gälla i fråga om privatskolornas understödjande.

Fastställandet av ett lämpligt anslagsbelopp skulle därvid kunna ske på grundvalen av en undersökning rörande statens kostnader för undervisningen å motsvarande stadier av de allmänna läroverken. Givetvis bör understödet bestämmas under hänsynstagande till att dels vederbörande kommun, dels läroanstalten själv skall bära var sin andel av kostnaden i fortsättningen såsom hittills. Fördelen av här antydda ordning ligger däri, att kontrollföreskrifterna synas kunna begränsas till att i huvudsak avse de allmänna förutsättningarna beträffande läroanstaltens verksamhet, lärarnas kompetens, anställnings- och avlöningsvillkor samt maximiantalet lärjungar i klassavdelning. Till denna fördel kommer en ur administrativ synpunkt mycket betydelsefull vinst, nämligen att vid en dylik form för understödets beräkning rekvisitionsförfarandet kan väsentligen förenklas och såmedelst åtskillig arbetsbesparing uppnås för de utanordnande myndigheterna, statskontoret och länsstyrelserna.

Och vad angår de kommunala gymnasier, synes det uppenbart, att liknande grunder böra kunna tillämpas jämväl vid dessas understödjande. Därvid torde det få anses både rättvist och billigt, att bidraget utgår enligt

gynnsammare grunder än som kunna varda fastställda för de helt privata läroanstalterna.

Den omständigheten, att i fråga om lärarepersonalen vid statens läroanstalter en allmän löneroglering är under förberedande, bör icke få utgöra hinder för att privatläroverkens anslagsförhållanden redan nu underkastas en närmare översyn. En utredning i här angivet syfte kan nämligen med lätthet anpassas efter en förändrad kostnadsnivå vid statsläroverken. Huvudsaken är att grunderna bliva närmare prövade och utformade. De siffror, som finnas böra uttrycka relationen mellan olika läroanstalter, kunna där-efter utan svårighet omräknas med hänsyn till inträdda förändringar i de allmänna förutsättningarna.

Över ifrågavarande motion har riksdagens vederbörande utskott i vederbörlig ordning införskaffat yttranden från skolöverstyrelsen, statskontoret och riksräkenskapsverket. Dessa yttranden äro såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande i ärendet (Bil. A, B och C), och riksdagen vill här hänvisa till desamma.

Riksdagen delar den i motionen uttalade uppfattningen, att nu gällande bestämmelser beträffande i motionen avsedda läroanstalters understödjande med statsmedel ur kontrollsynpunkt lämna åtskilligt övrigt att önska, liksom att nämnda bestämmelser med hänsyn till enkelhet, reda och överskådlighet icke äro tillfredsställande. Mot samma bestämmelser synes även den anmärkningen med fog kunna riktas, att de icke i önskvärd grad tillgodose rättvisans krav, i det att de, vad angår det utgående statsbidragets storlek, verka synnerligen ojämnt för olika skolor. I sistnämnda hänseende har riksdagen särskilt velat fästa uppmärksamheten på de kommunala gymnasier, vilka — såsom motionären framhållit och skolöverstyrelsen vitsordat — befinna sig i ett i ekonomiskt avseende ogynnsamt läge.

På grund av vad sålunda anförts, finner riksdagen påkallat, att en utredning i det i motionen angivna syftet med det snaraste verkställes genom skolöverstyrelsen eller på annat sätt. Några närmare riktlinjer för denna utredning anser sig riksdagen här icke böra uppdraga, utan torde det vid utredningen böra stå vederbörande öppet att fritt pröva olika utvägar till att nå det avsedda resultatet.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får riksdagen, i anledning av ovanberörda motion (I:233) anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte föranstalta en allsidig utredning rörande frågan om de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel i syfte att åvägabrinda en enkel, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning än den nu härutinnan gällande.

Stockholm den 7 juni 1932.

Med undersätlig vördnad.